

REPARAREA PREJUDICIULUI CA EFECT AL DECLARĂRII NULITĂȚII ACTULUI JURIDIC CIVIL

Sergiu BOCA,
doctorand

SUMMARY

Besides the classical effects (retroactivity, restoration to the original state, annulment of the subsequent act) declaration of nullity of a civil juridical act may determine some specific effects as well such as obligation to repair the caused prejudice by closing this act. Subsequently another effect of nullity consists in the fact that the party and the good-faith third parties are entitled to have the caused prejudice repaired by means of void juridical act.

REZUMAT

Pe lângă efectele clasice (retroactivitatea, restabilirea situației anterioare, desființarea actului subsecvent), declararea nulității unui act juridic civil poate determina și unele efecte specifice, cum ar fi obligația de reparare a prejudiciului cauzat prin încheierea acestui act. În consecință, un alt efect al nulității constă în faptul că partea și terții de bună-credință au dreptul la repararea prejudiciului cauzat prin actul juridic nul.

Declararea nulității unui act juridic civil poate antrena, pe lângă efectele clasice (retroactivitatea nulității, repunerea părților în situația anterioară, anularea actului subsecvent ca urmare a anulării actului inițial), și anumite consecințe specifice care constau în obligația de reparare a prejudiciului cauzat prin actul nul pe care l-a suferit una dintre părțile actului. Prejudiciul poate consta în: cheltuieli efectuate pentru negociere, timpul pierdut, respingerea altor oferte și posibilități de încheiere a contractului, ratarea beneficiilor scontate etc. Astfel, pronunțarea nulității nu permite părților să profite de avantajele pe care le-ar fi putut avea în urma încheierii actului.

În doctrina franceză s-a reținut [1, p. 372] că atunci când un contract este nul, trebuie trase consecințe practice din nulitate, pentru a suprima situația de fapt care rezultă din el. Trei chestiuni sînt puse atunci, subliniază autorii. Mai întîi, *retroactivitatea*: totul trebuie să se facă ca și cum contractul nu existase niciodată, ceea

ce ridică dificultăți față de terți. Apoi, *restituirile*: de fiecare dată cînd contractul a fost executat, lucrurile trebuie să fie repuse în starea inițială. În fine, *răspunderea*, cu scopul de a repara prejudiciul cauzat prin nulitate.

În aceeași ordine de idei, s-a arătat că atunci cînd cauza nulității rezultă dintr-o faptă culpabilă a unui contractant (dol, violență), cealaltă parte este în drept să reclame daune-interese pentru repararea prejudiciului pe care l-a suferit din cauza nulității contractului [2, p. 484].

Textul de lege pe care se fundamentează obligația de dezdăunare în materia nulității se regăsește în art. 219 alin. (3) Cod civil [3], potrivit căruia partea și terții de bună-credință au dreptul la repararea prejudiciului cauzat prin actul juridic nul.

În efortul de precizare a semnificației buneii-credințe în această ipoteză, Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic ci-

vil” statuează: „Buna-credință se poate manifesta în două forme:

- loialitate în acte juridice (absența dolului, fraudei, violenței, fidelitatea în angajamente, absența îndoielii, ignoranța corectă și justificată);

- credință eronată (se crede din eroare că se acționează conform legii)” [4, p. 11].

Acest efect al nulității actului juridic reiese, la rîndul său, din regula generală consacrată în art. 14 alin. (1) Cod civil, conform căreia persoana lezată într-un drept al ei poate cere repararea integrală a prejudiciului cauzat astfel. În ceea ce privește întinderea despăgubirii pe care o poate pretinde partea de bună-credință, alin. (2) al art. 14 Cod civil stipulează că prejudiciul include cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale (prejudiciu efectiv), precum și beneficiul neobținut prin încălcarea dreptului (venitul ratat).

Repararea prejudiciului ca efect al declarării nulității actului

juridic își găsește consacrarea legală expresă și în legislațiile civile ale altor state. Bunăoară, art. 1270 din *noul Cod civil român* [5], intitulat „Daune-interese. Reducerea prestațiilor”, prevede că „în caz de violență sau dol, cel al cărui consimțământ este viciat are dreptul de a pretinde, în afară de anulare, și daune-interese sau, dacă preferă menținerea contractului, de a solicita numai reducerea prestației sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățit”.

Încă o regulă generală în materia reparării prejudiciului este stipulată în art. 1271 din *noul Cod civil român*, potrivit căruia în cazul anulării contractului încheiat în formă autentică, ca urmare a unei cauze de nulitate a cărei existență rezultă chiar din conținutul contractului, partea prejudiciată poate cere obligarea notarului public la repararea tuturor prejudiciilor suferite.

În același sens, *Codul civil al Ucrainei* [6], în art. 216 alin. (2), statuează că dacă în legătură cu încheierea actului lovit de nulitate celeilalte părți sau terței persoane i s-a cauzat un prejudiciu material și moral, acesta urmează a fi reparat de partea vinovată.

Codul civil german [7] consfințește o regulă generală în materia efectelor nulității în § 122 BGB, intitulat „Repararea prejudiciului”. Astfel, conform alin. (1), dacă consimțământul este nul absolut în temeiul § 118 sau este lovit de nulitate relativă conform § 119, 120, atunci persoana care și-a exprimat voința trebuie să repare – dacă consimțământul trebuia exprimat față de o persoană, acesteia din urmă, în caz contrar, oricărui terț – acele

daune pe care le-a suferit cealaltă parte sau terțul datorită faptului că aceștia s-au bazat pe valabilitatea consimțământului, însă în mărime nu mai mare decât profitul pe care cealaltă parte sau terța persoană l-ar putea obține în cazul valabilității consimțământului.

Alin. (2) al § 122 BGB prevede că obligația de reparare a prejudiciului se exclude dacă cealaltă parte știa despre existența temeiurilor nulității absolute sau relative a consimțământului sau nu știa despre aceasta din cauza neglijenței sale (adică trebuia să știe).

O serie de reguli specifice în materia de care ne ocupăm le găsim în art. 157 din *Codul civil al Republicii Kazahstan* [8], intitulat „Actele juridice nule și efectele nulității”. Astfel, alin. (7) al acestui text de lege prevede: „Pe lângă consecințele prevăzute la alin. (3-6) ale acestui articol, instanța de judecată poate să oblige partea vinovată de săvârșirea acțiunilor care au condus la nulitatea actului juridic să repare toate daunele suferite de cealaltă parte în legătură cu declararea nulității actului”.

În dispoziția art. 219 alin. (3) Cod civil al Republicii Moldova este reflectat unul dintre principiile fundamentale ale dreptului civil – principiul ocrotirii bunei-credințe, adică al protejării persoanei care exercită drepturile și execută obligațiile în mod onest, loial, fără a recurge la dol sau fraudă. Această soluție adoptată de legiuitor o apreciem ca fiind în concordanță cu alte importante principii de drept în materia de care ne ocupăm, cum ar fi: principiul încheierii actelor juridice cu bună-credință, principiul reparării integrale

a prejudiciului cauzat, principiul răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie ș.a.

Nu în ultimul rând, încheierea actului juridic cu onestitate, cu sinceritate constituie o problemă care ține și de morală în orice societate bazată pe drept. Or societatea sancționează principial faptele reprobabile ale persoanelor. Dar oare este just ca și persoanele inocente să suporte în egală măsură consecințele faptelor delictuale ale altei persoane? Sigur că nu, pentru că și într-o astfel de situație s-ar încălca morala, s-ar produce o injustețe la fel de reprobabilă [9, p. 369]. Cum ar trebui atunci gestionată o ipoteză de acest tip?

Soluția este simplă și prezintă două aspecte:

- la nivel teoretic, în abstract, aplicarea efectului conceptual al invalidării actului juridic lovit de nulitate, apreciind că desființarea retroactivă a actului valorează despăgubire pentru partea inocentă, repusă în situația anterioară;

- la nivel practic, în concret, se va proceda la divizarea efectelor nulității în funcție de buna- sau rea-credință a părților contractante.

Astfel:

- a) Partea de rea-credință (atunci când se dovedește că a acționat în cunoștință de cauză, putând aprecia că actul juridic pe care îl încheie este lovit de o cauză de nulitate) va trebui să suporte consecințele repunerii în situația anterioară, iar în ipoteza imposibilității restituirii prestațiilor, să fie obligată la contravaloarea acestora către partea inocentă, care ar fi îndreptățită să le primească. Totodată, în măsura solicitării exprese a părții de bună-credință, cu respectarea prin-

cipiului disponibilității, partea de rea-credință – care, prin ipoteză, a acționat culpabil – poate fi obligată și la plata despăgubirilor pentru prejudiciile (materiale și/sau morale) create prin încheierea unui act juridic nul, pe tărîmul răspunderii civile delictuale, desigur în măsura în care se dovedește existența prejudiciului [9, p. 370].

b) Partea inocentă, de bună-credință va restitui prestațiile și va putea solicita, în temeiul art. 219 alin. (3) Cod civil, obligarea celeilalte părți la repararea prejudiciului.

Prejudiciul legat de anularea unui act juridic a fost definit ca fiind cea daună rezultată pentru o parte a actului, determinată de culpa celeilalte părți, care stă la originea cauzei de nulitate și fără de care actul nu ar fi fost încheiat [10, p. 334].

Repararea prejudiciului presupune, la rîndul său, repunerea părții-victime a acestei culpe precontractuale în situația în care aceasta ar fi fost, dacă actul anulat nu s-ar fi încheiat.

Reflectînd asupra legăturii de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu, s-a reținut că aceasta constă în însăși pronunțarea nulității actului.

În ceea ce privește disputa doctrinară asupra felului răspunderii pentru cauzarea prejudiciului în cazul nulității unui act juridic, apreciem că aceasta nu poate fi decît delictuală. În justificarea acestei poziții vom sublinia că efectul nulității fiind retroactiv, în măsura în care se desființează actul, nu mai există obligații contractuale nici pentru trecut, așa încît răspunderea nu mai poate fi generată de încălcarea unei obligații contractuale. Astfel,

considerăm că ipoteza răspunderii contractuale în materia nulității trebuie respinsă.

În același sens, în doctrina franceză s-a reținut: „Cum, prin ipoteză, contractul este nul, poate fi vorba numai despre o răspundere extracontractuală” [2, p. 484]

Pe lîngă regula generală, consacrată în art. 219 alin. (3) Cod civil, legislația civilă a Republicii Moldova cunoaște și alte aplicații ale răspunderii pentru cauzarea prejudiciului în cazul declarării nulității unui act juridic.

Bunăoară, nulitatea actului juridic încheiat de o persoană incapabilă atrage obligația părții cu capacitate de exercițiu deplină de a repara prejudiciul cauzat persoanei incapabile, dacă se va demonstra că a știut sau trebuia să știe că cealaltă parte nu are capacitate de exercițiu (art. 222 alin. (2) Cod civil).

Reieșind din principiul general al răspunderii civile, conform căruia vinovăția părții care a cauzat prejudiciul se prezumă, obligația de a dovedi că nu a știut și nu a trebuit să știe despre incapacitatea celeilalte părți îi incumbă părții cu capacitate de exercițiu deplină. Pînă la proba contrară se prezumă că partea cu capacitate de exercițiu deplină a știut sau trebuia să știe că cealaltă nu are capacitate de exercițiu [11, p. 438].

O prevedere similară găsim în art. 171 alin. (3) din *Codul civil al Federației Ruse* [12], potrivit căruia partea cu capacitate de exercițiu deplină este obligată să repare prejudiciul efectiv pe care l-a suferit cealaltă parte, dacă a știut sau trebuia să fi știut despre incapacitatea celeilalte părți.

Ținem să menționăm că într-o

manieră identică cu cea din legislația rusă obligația de reparare a prejudiciului suferit de o persoană incapabilă este reglementată în: *Codul civil al Republicii Belarus* [13] (art. 172 alin. (3)); *Codul civil al Republicii Armenia* [14] (art. 307 alin. (2)); *Codul civil al Republicii Uzbekistan* [15] (art. 117 alin. (3)); *Codul civil al Republicii Kirgîzstan* [16] (art. 189 alin. (3)); *Codul civil al Republicii Tadjikistan* [17] (art. 196 alin. (3)).

Alte două reguli cu privire la repararea prejudiciului cauzat minorului se conțin în art. 223 alin. (2) și în art. 224 alin. (2) Cod civil al Republicii Moldova. Astfel, art. 223 alin. (2) prevede că: „Persoana cu capacitate de exercițiu deplină este obligată să repare prejudiciul cauzat minorului, dacă nu demonstrează că nu a știut și nu trebuia să știe că cealaltă parte nu are capacitatea de exercițiu necesară încheierii actului juridic”.

Potrivit art. 224 alin. (2) Cod civil, persoana cu capacitate de exercițiu deplină este obligată să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți, dacă se demonstrează că a știut sau trebuia să știe că cealaltă parte nu are capacitatea de exercițiu necesară încheierii actului juridic. Prevederi analogice în materia reparării prejudiciului cauzat minorului întîlnim în: *Codul civil al Ucrainei* (art. 221 alin. (4)), *Codul civil al Federației Ruse* (art. 172 alin. (2) și art. 175 alin. (2)), *Codul civil al Republicii Armenia* (art. 309 alin. (2) și art. 310 alin. (2)) ș.a.

Încă o aplicație a reparării prejudiciului, în cazul declarării nulității unui act juridic afectat de eroare, se regăsește în art. 227

alin. (5) Cod civil al Republicii Moldova, care statuează: „Persoana în al cărei interes a fost declarată nulitatea este obligată să repara celeilalte părți prejudiciul cauzat, dar nu mai mult decât beneficiul pe care aceasta l-ar fi obținut dacă actul juridic nu ar fi fost declarat nul. Prejudiciul nu se repară în cazul în care se demonstrează că cel îndreptățit la despăgubire știa sau trebuia să știe despre eroare”.

Trebuie să subliniem că în cazul nulității actului juridic încheiat prin dol (art. 228 Cod civil) sau violență (art. 229 Cod civil), deși legea nu prevede expres obligația de reparare a prejudiciului, totuși, din cauza naturii lor ambivalente (de a fi nu doar vicii de consimțământ, ci și fapte ilicite cauzatoare de prejudicii), se pune indiscutabil problema plății de despăgubiri în temeiul răspunderii civile delictuale. În consecință, actele juridice încheiate prin dol sau violență vor putea fi sancționate atât cu anularea, cât și cu acțiunea în repararea prejudiciului în temeiul art. 1398 Cod civil.

În ceea ce privește aria despăgubirilor pe care le poate solicita partea inocentă în cazul declarării nulității unui act juridic, în doctrină s-a reținut că contractantul de bună-credință va avea dreptul să fie compensat în limitele cheltuielilor suportate inutil în vederea contractului și ocaziilor pierdute din cauza încrederii în validitatea aceluși contract. Având, în același timp, dreptul la acțiune în restituirea prestațiilor, nici o altă pierdere nu va putea fi compensată [9, p. 370].

În același sens, în doctrina franceză s-a arătat că prejudiciul constă în cheltuielile angajate în

pură pierdere, nu într-o pierdere de folosință, și, eventual, în pierderea unei șanse de a încheia un contract valabil și avantajos [1, p. 380]

Totodată, este posibil ca ambii cocontractanți să fi cunoscut că actul juridic pe care îl încheie este lovit de nulitate. Într-o asemenea ipoteză, efectele nulității trebuie să se producă în egală măsură în privința ambilor cocontractanți, iar dacă pe perioada cuprinsă între încheierea actului și pronunțarea irevocabilă a nulității sale respectivul act a afectat și interesele unor terțe persoane care s-au întemeiat cu bună-credință pe acesta, nimic nu îi împiedică pe aceștia să solicite părților contractante repararea prejudiciului în temeiul art. 219 alin. (3) Cod civil.

Recenzenți:

Veaceslav PÎNZARI,
doctor în drept,
conferențiar universitar;
Eduard BOIȘTEANU,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. Malaurie Ph., Aynès L., Stoffel-Munck Ph. *Drept civil. Obligațiile* (traducere de D. Dănișor). București: Wolters Kluwer, 2009, 910 p.

2. Mazeaud H., Mazeaud J., Chabas Fr. *Leçons de droit civil*. Tome I. Introduction à l'étude du droit. Paris: Montchrestien, 1996, 628 p.

3. *Codul civil al Republicii Moldova*. Nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.

4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție *Cu privire la aplica-*

rea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil. Nr. 1 din 7 iulie 2008. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2009, nr. 4-5, p. 4-11.

5. *Codul civil al României*. Nr. 287 din 17 iulie 2009. În: Monitorul Oficial, 15.07.2011, nr. 505. Intrat în vigoare: 01.10.2011.

6. *Codul civil al Ucrainei*. Nr. 435-IV din 16 ianuarie 2003. În: Ведомости Верховной Рады Украины, 2003, nr. 40-44.

7. *Codul civil german (Bürgerliches Gesetzbuch)* din 18 august 1896. În vigoare din 1 ianuarie 1900.

8. *Codul civil al Republicii Kazahstan* din 27 decembrie 1994.

9. Răducan G. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Hamangiu, 2009, 500 p.

10. Florescu G. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Hamangiu, 2008, 410 p.

11. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. I. / Coordonatori: Buruiană M., Efrim O., Eșanu N. Chișinău: Tipografia centrală, 2006, 816 p.

12. *Codul civil al Federației Ruse*. Partea I. Nr. 51-Ф3 din 30 noiembrie 1994.

13. *Codul civil al Republicii Belarus*. Nr. 218-3 din 7 decembrie 1998.

14. *Codul civil al Republicii Armenia* din 5 mai 1998.

15. *Codul civil al Republicii Uzbekistan*. Partea I. Nr. 163-I din 21 decembrie 1995.

16. *Codul civil al Republicii Kirgizstan*. Nr. 15 din 8 mai 1996.

17. *Codul civil al Republicii Tadjikistan*. Nr. 41 din 6 august 2001.